

Assessing the Effective Factors on the Realization of the Slow City Approach; Case Study: Mehrshahr in Karaj

Kazem Esmaeili¹ – Mohammad Reza Khatibi^{2*} – Mohammad Reza Pour Jafar³

¹- Ph.D. student of Urban Planning, Department of Architecture, Faculty of Architecture and Urban Planning, Qazvin Branch, Islamic Azad University, Qazvin, Iran

²- Assistant Professor of Department Urban planning, Faculty of Architecture and Urban planning, Qazvin Branch, Islamic Azad University, Qazvin, Iran

³- Professor of the Faculty of Arts and Architecture, Tarbiat Modares University, Tehran, Iran

* Corresponding another, m_khatibi@qiau.ac.ir

ARTICLE INFO ABSTRACT

UPK, 2019

VOL.3, Issue.3, PP, 45-64

Received: 25 May 2019

Accepted: 19 Nov 2019

Dep. of Urban Planning

University of Guilan

KEYWORDS: Slow Movement, Slow City, Mehr Shahr

Background: The rapid growth of cities and the lack of attention to the spiritual needs in creating a calm enough for residents that has led to a decline in quality of life is a problem that most cities in the world are facing. To overcome these challenges, several perspectives have been developed to achieve sustainable development; one of the latest and most successful approaches is the Slow City Movement, which began in October 1999.

Objectives: This paper examines the origin, concept, characteristics and indicators of the Slow city and assesses the factors affecting the realization of the Slow city in Mehrshahr.

Method: The research method is a meta-analysis based on indigenous indices and questionnaires. After identifying the indicators of the Slow city from foreign studies and according to the situation in the study area, the overlap of the indicators based on the research topic and the ability to measure these indicators in the region has been made.

Result: According to the Delphi method, 36 indicators in 6 categories of components include: environmental protection, political infrastructure, urban quality, local products, hospitality and knowledge and information were extracted in order to assess the factors affecting the realization of the Slow city of Mehrshahr. Factor analysis of affecting the realization of Slow city in Mehr Shahr by using factor analysis, 5 categories of final factors affecting the realization of Slow city approach in Mehrshahr were obtained which explains the first factor of 13.77% of total variance and includes 9 main indicators affecting the realization of Slow city approach in Mehrshahr.

Conclusion: Slow City is a new approach to urban development management and planning. Because the Slow City focuses on the local resources, the self-sufficient economy, and the unique cultural and historical strengths of a city. The Slow City can also be seen as a strategy for achieving a cross between economic development, environmental and social justice goals.

Highlights:

Slow City provides an ideological platform for a distinct city and applies the principles of life and quality of urban life; Therefore, the principles and requirements of the Slow City are an appropriate model of urban planning and development that responds to economic, social and environmental goals.

Cite this article:

Esmaeili, K., Khatibi, M., Pourjafar, M. (2019). Assessing the Effective Factors on the Realization of the Slow City Approach Case Study: Mehrshahr in Karaj. *Urban Planning Knowledge*, 3(3), 45-64. doi: 10.22124/upk.2019.13341.1202

ارزیابی عوامل موثر بر تحقق رویکرد شهر آرام؛ محدوده مورد مطالعه: مهرشهر کرج^۱

کاظم اسماعیلی^۱ - محمدرضا خطیبی^{۲*} - محمدرضا پورجعفر^۳

۱- دانشجوی دکتری شهرسازی، گروه شهرسازی، دانشکده معماری و شهرسازی، واحد قزوین، دانشگاه آزاد اسلامی، قزوین، ایران

۲- استادیار گروه شهرسازی، دانشکده معماری و شهرسازی، واحد قزوین، دانشگاه آزاد اسلامی، قزوین، ایران

۳- استاد گروه شهرسازی، دانشکده هنر و معماری، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران

* نویسنده مسئول: m.khatibi@qiau.ac.ir

اطلاعات مقاله	چکیده
<p>دانش شهرسازی، ۱۳۹۸ دوره ۳، شماره ۳، صفحات ۴۵-۶۴ تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۰۳/۰۳ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۸/۰۸/۲۸ گروه شهرسازی، دانشگاه گیلان</p>	<p>بیان مسأله: رشد و توسعه سریع شهرها و عدم توجه به نیازهای روحی در ایجاد آرامش کافی برای ساکنان که به افول کیفیت زندگی انجامیده، مسئله‌ای است که بیشتر شهرهای دنیا با آن روبرو هستند. برای برطرف کردن چالش‌های پیش-رو، دیدگاه‌های متعددی در راستای دستیابی به پایداری تدوین شده است؛ یکی از جدیدترین و موفق‌ترین رویکردها، جنبش «شهر آرام» است که از اکتبر سال ۱۹۹۹ آغاز شد.</p> <p>هدف: هدف این مقاله بررسی خاستگاه، مفهوم، ویژگی‌ها، الزامات و شاخص‌های شهرآرام و ارزیابی عوامل مؤثر بر تحقق شهرآرام در مهرشهر کرج است.</p> <p>روش: روش تحقیق، روش فراتحلیل براساس شاخص‌های بومی‌سازی شده و داده‌های پرسش‌نامه است. بدین ترتیب که بعد از شناسایی مؤلفه‌ها و شاخص‌های شهرآرام از متون متعبر خارجی و براساس وضعیت منطقه مورد مطالعه، همپوشانی شاخص‌های نهایی بر اساس موضوع تحقیق و قابلیت سنجش این شاخص‌ها در منطقه، صورت گرفته است.</p> <p>یافته‌ها: براساس یافته‌های روش دلفی، ۳۶ شاخص در ۶ دسته از مؤلفه‌ها شامل: حفاظت از محیط زیست، زیرساخت‌های سیاسی، کیفیت شهری، تولیدات محلی، مهمان‌نوازی و دانش و معلومات به‌منظور ارزیابی عوامل مؤثر بر تحقق شهرآرام در مهرشهر کرج استخراج گردید. در نتایج حاصل از بررسی عوامل مؤثر بر تحقق شهرآرام در مهرشهر کرج با استفاده از تحلیل عاملی، ۵ دسته از عوامل نهایی مؤثر بر تحقق رویکرد شهر آرام در مهرشهر کرج به دست آمد که عامل اول ۱۳،۷۷ درصد از واریانس کل را تبیین می‌کند و شامل ۹ شاخص اصلی مؤثر بر تحقق رویکرد شهر آرام در مهرشهر کرج است.</p> <p>نتیجه: شهر آرام به عنوان رویکردی جدید در مدیریت و برنامه‌ریزی توسعه شهری و به عنوان جایگزینی برای رویکردهای پیشین برنامه‌ریزی شهری است. چرا که شهر آرام بر منابع محلی، اقتصاد خودکفا و نقاط قوت فرهنگی و تاریخی منحصربه‌فرد یک شهر تمرکز دارد. همچنین شهر آرام می‌تواند به عنوان یک استراتژی برای دستیابی متقابل بین اهداف توسعه اقتصادی، زیست‌محیطی و عدالت اجتماعی مطرح شود.</p>

نکات برجسته:

شهر آرام پلت‌فرم ایدئولوژیک برای یک شهر متمایز ایجاد می‌کند و اصول مربوط به زندگی و کیفیت زندگی شهری را به کار می‌گیرد؛ بنابراین اصول و الزامات شهر آرام یک مدل مناسب برنامه‌ریزی و توسعه شهری است که به اهداف اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی پاسخ می‌دهد.

۱. این مقاله برگرفته از بخشی از رساله دکتری نویسنده اول با عنوان «تبیین ساختار فضایی - کالبدی شهر آرام با تأکید بر زیست‌پذیری شهری (مطالعه موردی: مهرشهر کرج)»، به راهنمایی نویسنده دوم و مشاوره نویسنده سوم است.

ارجاع به این مقاله: اسماعیلی، کاظم، خطیبی، محمدرضا و پورجعفر، محمد رضا. (۱۳۹۸). ارزیابی عوامل مؤثر بر تحقق رویکرد شهر آرام؛ محدوده مورد مطالعه: مهرشهر کرج. *دانش شهرسازی*، ۳(۳)، ۴۵-۶۴. doi: 10.22124/upk.2019.13341.1202

مقدمه

از سال ۱۸۰۰ م، روند رو به رشدی در جمعیت شهری دیده می‌شود. آمارها نشان می‌دهند که جمعیت شهری از سال ۱۸۰۰ تا ۱۹۵۰ به صورت نسبی و مطلق، داری رشد مداوم بوده و از سال ۱۹۵۰ رشد چشمگیری به خود گرفته است (شورت، ۱۳۹۶، ۲۷). اتکا بیش از حد شهرسازی مدرن به نیازهای حرکت سواره و غفلت از حفظ و ساماندهی فضاهای پیاده موجب افول ارزش‌های اجتماعی، فرهنگی و بصری شده و به تبع آن، کیفیت زندگی و زیست‌پذیری شهری کاهش می‌یابد. رشد شتابان شهرها، افزایش تصاعدی جمعیت شهری و در پی آن رشد نامناسب و ناهم‌ساز کالبدی، پیامدهای ناراضی‌تری از زندگی شهری را در پی داشته و با از دست دادن سرزندگی همراه است (علی‌نژاد، ۱۳۹۵). در شهرهایی که به سرعت رشد یافته‌اند، با نوسازی و ساخت‌وسازهای پراکنده و غیراصولی به خصوص در سطح کلان‌شهرهای کشورهای در حال توسعه، اصل زندگی شهری و حیات اجتماعی رو به فراموشی رفته است. در راستای تلاش برای ارتقاء کیفیت زندگی؛ تأمین نشاط، سرزندگی و زیست‌پذیری شهری به یکی از دغدغه‌های اصلی نظام مدیریت شهری و هدف بسیاری از برنامه‌های شهری تبدیل شده است. جنبش‌های متعددی از جمله شهر هوشمند، شهر خلاق، شهر سبز، شهر الکترونیک و غیره در راستای پاسخگویی به مسائل شهری مطرح شده‌اند که هر کدام خصوصیات، نقاط قوت و نقاط ضعفی دارد. یکی از جدیدترین و موفق‌ترین جنبش‌ها، جنبش «شهر آرام» است.

شهر آرام جنبشی است که برای استفاده و بهره‌برداری از فضاها (همانند میدان‌ها و گستره خیابان‌ها) و جریان‌های شهری در حال تلاش است تا باعث آرام شدن زندگی ساکنان و توسعه جوامع گردد. همچنین این جنبش قصد دارد از ویژگی‌های مکان‌های شهری مدرن که امکان زندگی آرام را محدود می‌کند اجتناب کند (Parkins & Craig, 2006). این ایده، مفهومی فراتر از یک راه‌حل (راه هدایت) برای زندگی در شهر است و در واقع یک برنامه‌ریزی دقیق برای آن است (Rysz, 2013). به تبع از تحولات جهانی، در کشور ایران نیز عمیق‌ترین و پردامنه‌ترین دگرگونی‌ها در ارکان نظام اجتماعی - اقتصادی کهن از اوایل قرن چهاردهم هجری شمسی، به ویژه طی چند دهه اخیر، روی داده است (مؤمنی، ۱۳۷۷). تداوم این وضع در طی چند دهه اخیر به ویژه در شهرهای بزرگ، رشد بی‌قواره شهری، پراکندگی شهری، از بین رفتن زمین‌های کشاورزی، فقدان زیرساخت‌های مناسب، گسترش آلودگی‌ها و تخریب محیط‌زیست بوده است که عملاً شهرها را از مفهوم توسعه پایدار دور کرده است.

مهرشهر یکی از مناطق شهر کرج است که در سال‌های گذشته بسیاری از افراد برای فرار از شهرهای شلوغ و پر سر و صدا به آن مهاجرت کرده‌اند. ولی رشد جمعیت این منطقه در سال‌های اخیر به یک چالش اساسی تبدیل شده است. به طوری که هرگونه برنامه‌ریزی و مدیریت شهری را برای دستیابی به فرم شهری پایدار، در گام‌های اولیه خود دچار سردرگمی کرده است. افزایش درصد ساکنان غیربومی منطقه و کاهش حس تعلق، رواج الگوی استفاده از وسایل نقلیه شخصی و افزایش آلودگی، کمبود قابل ملاحظه‌ی پارکینگ، گسترش افقی منطقه نسبت به گذشته و تخریب روزافزون اراضی کشاورزی و باغی و وجود اراضی متروکه و بلااستفاده در سطح مهرشهر از مهمترین مسائل کنونی مهرشهر است که باعث شده این منطقه، از شاخص‌هایی که یک شهر آرام از آن برخوردار است فاصله گیرد. لذا تحقیق حاضر کوششی است برای ارزیابی عوامل مؤثر بر تحقق شهرآرام در مهرشهر کرج.

مبانی نظری و پیشینه تحقیق

تاکنون مطالعات و تحقیقات علمی متعددی در ارتباط با شهر آرام صورت گرفته که عمدتاً در خارج از کشور بوده است. در ادامه به تعدادی از تحقیقات خارجی و داخلی پرداخته می‌شود.

مییر و ناکس (2006)، در مقاله‌ای با عنوان «شهرهای آرام: مکان‌های پایدار در جهانی شتابان» به بررسی و آزمون جنبش اسلو فود^۱ و شهرهای آرام به عنوان شیوه جایگزینی در توسعه شهری پرداختند. در این مقاله توسعه شهری با تأکید بر منابع، اقتصاد، توانمندی‌های فرهنگی محلی و زمینه‌های تاریخی شهرک مورد مطالعه انجام شده است. بر اساس نتایج حاصله، بین اهداف توسعه شهری و جنبش شهرهای آرام یک نوع وابستگی درونی در تمامی ابعاد اقتصادی، اجتماعی، کالبدی و محیطی زیستی وجود دارد. در این تحقیق بر روی سیاست‌ها و ضوابط دو شهر آلمان شامل والدربچ و هرس بورگ تمرکز شده است. در پایان نکات مهم دستور کار شهرهای آرام ارائه شده است. لیندا و همکار (2011)، در پژوهشی با عنوان «شهرهای آرام، اسلو فود: کنکاشی برای یک مدل برای

¹ slow food movement

توسعه توریسم آرام» به بررسی چارچوب‌های مفهومی موجود در زمینه مراحل توسعه توریسم آرام پرداختند. یافته‌های این تحقیق نشان داد که توریسم آرام می‌تواند هم در عرصه‌های شهری و هم در عرصه‌های روستایی صورت بگیرد و این رویکرد با جنبش اسلوفود و شهرهای آرام گره خورده است. کمیل ریز و کیناگا مازورک (2015) در پژوهشی با عنوان «مبانی معاصر نظریه توسعه شهری؛ مورد مطالعه: نظریه‌های شهر هوشمند، آرام و فشرده» به بررسی ابعاد و شاخص‌های این سه نظریه پرداخته است. در این تحقیق شاخص‌هایی نظیر حفاظت از محیط‌زیست، ذخیره و مراقبت از منابع طبیعی، بازیافت/بازگردانی مواد، عدالت و برابری اجتماعی، استفاده از تکنولوژی‌های مدرن، مراقبت و حفاظت از ارزش‌های و سنت‌های محلی، تولید غذا و کشاورزی ارگانیک، ارتباط نظریه با توسعه پایدار، ارتقا پایداری حمل‌ونقلی، مدیریت پایدار منابع آب، ارتقاء یک سبک زندگی خاص مهمان نوازانه که یک شهر ارائه می‌دهد و در نهایت پیاده‌سازی نظریه‌ها در سه نظریه شهر هوشمند، فشرده و آرام مورد ارزیابی قرار گرفت و مشخص شد که در نظریه شهر آرام به همه شاخص‌ها توجه می‌شود و این در حالی است که در نظریه شهر فشرده و هوشمند شاخص‌های «تولید غذا و کشاورزی ارگانیک» و «مراقبت و حفاظت از ارزش‌های و سنت‌های محلی» مورد توجه قرار نمی‌گیرد. سلامی (2015)، در پایان‌نامه کارشناسی ارشد خود با عنوان جنبش شهر آرام به عنوان یک شیوه جایگزین در توسعه پایدار: ارزیابی در سفره‌سار (Seferihisar) ترکیه، به بررسی جنبش شهر آرام در شهرهای اروپایی پرداخته و مزایا و معایب آن را مورد بررسی قرار داده است. شهر سفره‌سار به عنوان محدوده مورد مطالعه در این تحقیق انتخاب شده و شاخص‌های محیطی آن در ارتباط با طراحی شهر آرام مورد بررسی قرار گرفته است.

تحقیقات داخلی انجام گرفته در زمینه شهر آرام بسیار اندک و انگشت‌شمار است که در ادامه به آن‌ها اشاره می‌شود: صفایی مقدم (۱۳۸۸)، در پژوهشی با عنوان «بررسی و تحلیل نهضت آهستگی و آنچه برای نهضت فلسفه برای کودکان در اختیار دارد» به «جنبش آرام» پرداخته است که در اندک زمانی به حوزه‌های دیگر و از جمله آموزش و پرورش نیز وارد شد و با نام‌های مطالعه آهسته، مدرسه آهسته، و آموزش و پرورش آهسته مطرح شد. در این نوشتار، ضمن معرفی نهضت آرام و ارزش‌های مندرج در آن، درباره ضرورت توجه به این جریان فکری در حوزه آموزش و پرورش و ترکیب آن با برنامه آموزش فلسفه به کودکان بحث شده است. ضیاء (۱۳۹۴)، در پایان‌نامه کارشناسی ارشد خود با عنوان «ارتقاء توریسم آرام در جامعه محلی کندوان با رویکرد رام شهر» با هدف دستیابی به شاخص‌های جامعه محلی کندوان مبتنی بر رام‌شهر و توریسم آرام و نیز ارزیابی میزان انطباق روستای کندوان با اصول و ویژگی‌های رام‌شهر به بررسی و مطالعه این روستا پرداخته است که بدین منظور با استفاده از روش تحلیل ترکیبی (کمی و کیفی) نخست با مذاقه در مبانی نظری به استخراج ویژگی‌های اساسی رام شهر و ارتباط آن با طراحی شهری پرداخته و سپس از طریق شناخت و آسیب‌شناسی جامعه محلی کندوان بر اساس ابعاد شش‌گانه متیو کارمونا به ارائه راهنمای طراحی بر مبنای ارتقاء توریسم آرام در جامعه محلی کندوان با رویکرد رام‌شهر پرداخته است. علی‌نژاد (۱۳۹۵)، در پایان‌نامه کارشناسی ارشد خود با عنوان «طراحی فضاهای شهری مادی‌های اصفهان با رویکرد شهر آرام؛ مورد مطالعه: فضای سبز خطی مادی فرشادی اصفهان (حد فاصل خیابان استانداری و خیابان نشاط)» کوشیده تا با روش توصیفی - تحلیلی، به راهبردهای ارتقاء کیفیت سرزندگی در محدوده مورد مطالعه دست یابد. نتایج حاصل از پژوهش نشان می‌دهد که کیفیت محیطی حوزه مداخله در مؤلفه زیست‌محیطی بهترین و در مؤلفه تجربی - زیباشناختی بدترین وضعیت را داشته است. در مؤلفه عملکردی ۲۳٫۳ درصد شاخص‌ها بیش‌ترین و ۲۰ درصد شاخص‌ها کمترین امتیاز را کسب نموده‌اند، این در حالی است که در مؤلفه تجربی - زیباشناختی ۱۵٫۳ درصد شاخص‌ها بیش‌ترین و ۳۸٫۴ درصد شاخص‌ها کمترین امتیاز را دریافت نموده‌اند و نیز در مؤلفه زیست‌محیطی ۵۷٫۱ درصد شاخص‌ها بیش‌ترین و ۱۴٫۲ درصد شاخص‌ها کمترین امتیاز را کسب نموده‌اند. بنابراین در مرحله پایانی با توجه به اولویت‌های به دست آمده، طرح پیشنهادی و راهکارهای نهایی به منظور ارتقاء کیفیت سرزندگی فضای سبز خطی مادی فرشادی با بهره‌گیری از مفهوم شهر آرام تدوین گردیده است.

یافته‌های پیشینه در ارتباط با تحقیق حاضر:

- نظریه شهر آرام ابتدا از جنبش غذای آرام منشأ گرفته که در شاخه‌های مختلفی از جمله آموزش آرام، طراحی آرام، توریسم آرام و... نیز شهر آرام گسترش یافته است.
- نظریه شهر آرام به عنوان جنبشی جدید در توسعه شهری مورد توجه قرار گرفته است.

- نظریه شهر آرام در مقابل شهرهای حمل‌ونقل محور و با جابجایی سریع مطرح شده است.
- نظریه شهر آرام بر اجتماعات محلی، سنت‌های بومی ساکنان و غذای ارگانیک به عنوان اصلی مهم در ارتقاء کیفیت زندگی توجه دارد.

خاستگاه شهر آرام

خاستگاه «شهر آرام»^۱ به «جنبش آرام»^۲ برمی‌گردد. هدف این جنبش معرفی مفهومی با عنوان «نهضت آهستگی» یا «جنبش کند» است که ما را به پرهیز از شتاب‌زدگی تشویق می‌کند. این رویکرد در سه دهه اخیر در مقابل «زندگی سرعت‌بنیاد» که حاصل مدرنیته است، مطرح شده و هر روز بر طرفداران آن در کشورهای مختلف افزوده می‌شود. جنبش آرام در واقع جنبشی است که آغاز آن به ۱۹۸۶ در ایتالیا بازمی‌گردد. زمانی که یکی از شعب رستوران‌های زنجیره‌های مک‌دونالد - از پیش‌تازان ترویج غذای سریع^۳ - در نزدیکی میدان «دی اسپاگانا» در قلب رم افتتاح شد. در اعتراض به گسترش فعالیت این رستوران، روزنامه‌نگاری ایتالیایی به نام «کارلو پترینی»^۴ مروج رویکرد «غذای آرام»^۵ شد. وی موسسه‌ای با این عنوان بنیاد نهاد که مردم را به آرامش و شکیبایی در پخت و صرف غذا دعوت می‌کرد (Cittaslow, 2015). هدف اولیه این جنبش ایجاد «حق چشیدن» است و این کار را با هدف حفظ محصولات غذایی سنتی که در حال فراموشی هستند، بالا بردن آگاهی از لذت خوردن (مخصوصاً جنبه‌های اجتماعی سهیم شدن در غذا)، آموزش چشیدن و توجه به روش‌ها و تکنیک‌های کشاورزی سنتی در میان دیگر ابتکارات اجرا می‌کند (Petrini, 2001).

مفهوم غذای آرام به این معناست که بجای آنکه با بیش‌ترین سرعت غذا را آماده کنیم و در کمترین زمان آن را بخوریم، بهتر است، همچون نسل‌های پیشین و غذاهای سنتی، وقت کافی برای تهیه غذاهای سالم اختصاص دهیم و در کنار یکدیگر از صرف آن لذت ببریم. در نتیجه غذا خوردن را نه فقط با هدف رفع گرسنگی، بلکه به عنوان فرآیندی فرهنگی و اجتماعی بنگریم. نهضت غذای آرام در واقع بازگشتی به سنت‌های کهن بود که در آن انسان‌ها از هر فرصتی برای با هم بودن استفاده می‌کردند. به سخنی دیگر پترینی و دوستانش با تأکید بر تبلیغ برای غذای آرام، در دنیای پرشتاب امروز که همه شئون آن دچار سرعت‌زدگی شده، مردم را به آرامش و کاستن از این سرعت جنون‌آمیز تشویق کردند. آنان این حرکت را از فرهنگ غذایی آغاز کردند و شاید خودشان نیز نمی‌دانستند که در کمتر از سه دهه شاخه‌های جدیدی از این نگرش در سایر عرصه‌های زندگی فرهنگی و اجتماعی ایجاد شود؛ زیرا اندیشه آهستگی و آرام - که ابتدا در مفهوم غذای آرام متبلور شد - با استقبال گسترده‌ای همراه بود و به تدریج جنبه‌های دیگری از آن مطرح گردید و توسعه یافت. اکنون پس از نهضت غذای آرام که آغازگر این حرکت بود، حدود بیست شاخه از آن در کشورهای مختلف ایجاد شده و نهادهای مردم‌نهاد در این عرصه‌ها مشغول به فعالیت‌اند. به عنوان مثال، مدیریت آرام^۶، آموزش آرام^۷، علم آرام^۸، سفر آرام^۹، گردشگری آرام^{۱۰}، شهر آرام^{۱۱}، طراحی آرام^{۱۲} و خواندن آرام^{۱۳} یا کندخوانی از جمله شاخه‌های این حرکت است (منصوریان، ۱۳۹۲).

جنبش تغذیه آرام جنبه‌های مهمی که اقتصاد جامعه محلی را زنده نگه می‌دارد تحت تأثیر قرار می‌دهد. به ویژه، تغذیه آرام از نظر محلی با هدف آن در مورد حفظ و ماندگاری شغل‌ها با صاحبان محلی از قبیل رستوران‌ها و زمین‌های کشاورزی پایه‌گذاری می‌شود. در مرکز این جنبش مفهوم «حیطه یا قلمرو» وجود دارد. تغذیه آرام به تمایز محلی از طریق ارتباط با خاص بودن مکان همان‌طور که در غذاهای سنتی و روش‌های تولید و پرورش محصول از قبیل نوشیدنی‌ها، پنیر، میوه و سبزیجات نشان داده شده، تأکید می‌-

¹ Slow City

² Slow Movement

³ Fast Foo

⁴ Carlo Petrin

⁵ Slow Food

⁶ Slow Management

⁷ Slow School

⁸ Slow Science

⁹ Slow Travel

¹⁰ Slow Tourism

¹¹ Slow City

¹² Slow Design

¹³ Slow Reading

کند. طبق گفته‌های کارلوپترینی (2001) منتقد ایتالیایی غذا که سردمدار مخالفت در برابر مک‌دونالد است مفهوم قلمرو را ترکیبی از عوامل طبیعی (خاک، آب، شیب، ارتفاع از سطح دریا، پوشش طبیعی و خرد اقلیم) و عوامل انسانی (سنت و عمل کشت) می‌داند که ویژگی خاصی را به اجزاء کشاورزی محلی و نحوه رشد، تولید، ساخت و پخت غذای آنجا می‌دهد. درک قلمرو تغذیه آرام به جنبه‌های محیطی یک مکان برای فرهنگ و تاریخ مردمی که این قلمرو را به ارث برده‌اند و آن را برای نسل‌های بعد به منظور تولید غذاهای سنتی تجهیز کرده‌اند، معنا می‌بخشد (Mayer & Knox, 2006).

در ادامه توسعه جنبش غذای آرام، جنبش شهر آرام از اکتبر سال 1999 آغاز شد؛ یعنی از زمانی که پائولو ساتورنینی^۱، شهردار Greve in Chianti با شهرداران سه شهر Bra, Positano, Orvieto برای تعریف ویژگی‌هایی که ممکن است یک «شهر آرام» داشته باشد، ملاقات کرد (Mayer & Knox, 2009). این جنبش، طرفدار یک تغییر فرهنگی در جهت کند شدن روند زندگی روزمره در شهرهاست. طرفداران این جنبش، معتقد هستند که هیچ دلیلی ندارد برای پیشرفتمان، با سرعت از اندوخته‌های زمین استفاده کنیم. بهتر است کمی آرام‌تر رفتار کنیم. سرعت ما را به سمت نزول می‌برد. در این پیشروی سرعتی، منافعی که به دست می‌آوریم در مقایسه با منافعی که از دست می‌دهیم، بسیار ناچیز است. در حال حاضر در حمایت از این جنبش؛ مؤسساتی در چندین کشور به وجود آمده است (علی‌نژاد، ۱۳۹۵).

مفهوم شهر آرام

شهرهای آرام، شهرهایی به هم پیوسته و متحد در انجمن بین‌المللی شهرهای آرام^۲ هستند که هدف اصلی آن ترویج و تعمیم فرهنگ «زندگی خوب»^۳ از طریق پژوهش و تحقیقات، آزمایش و ارائه راه‌حلی در ارتباط با سازمان‌های متولی امور شهری است؛ بنابراین از جهانی‌شدن و یکسان‌سازی (همگن‌سازی) شهرها جلوگیری می‌کند (<http://cittaslowpolska.pl/international-network-of-cittaslo-cities>). برای دستیابی به وضعیت «شهر آرام»، دستورالعمل سازمان غذای آرام^۴ باید پذیرفته شود؛ یعنی ترویج محصولات طبیعی محلی، محصولات کشاورزی ارگانیک، غذاهای محلی، توجه به زیست‌بوم و همزمان تلاش برای بهبود فضای دوستانه و حفاظت از محیط‌زیست محلی. در جنبش آرام شهر، پروژه‌هایی اجرا شده است که عبارت‌اند از: پروژه «بازیافت»، پروژه فعالیت‌های «بعد از مدرسه» (برای دانش‌آموزان) و همچنین آگاه‌سازی گردشگران برای کمک به ساکنان محلی (Rysz & Mazurek, 2015). جنبش شهر آرام به دنبال گسترش گفتگو و ارتباط بین تولیدکنندگان محلی و مصرف‌کنندگان است. با توجه به ایده‌های حفاظت از محیط‌زیست، ارتقاء توسعه پایدار و بهبود زندگی شهری، جنبش شهر آرام انگیزه‌ای برای بخش تولید مواد غذایی است که از تکنیک‌های طبیعی و سازگار با محیط‌زیست استفاده می‌کند. اعطای عنوان «شهر آرام» نماد کیفیت برای جوامع کوچک‌تر و محلی خواهد بود (<http://cittaslowpolska.pl/international-network-of-cittaslo-cities>). شهرهایی آرام، شهرهای بزرگ یا مراکز منطقه‌ای نیستند. این شهرها، جوامع محلی قوی هستند که تصمیم گرفته‌اند کیفیت زندگی شهروندان خود را بهبود بخشند (<http://www.cittaslow.org>). زندگی و مدیریت چنین شهری، راهی است برای «بودن»، انجام زندگی روزمره متفاوت از گذشته، در یک روند آهسته‌تر، بدون شتاب و عدم تمرکز بر بهره‌وری و سودآوری (صرف)؛ و درعین‌حال، انسانی‌تر، سازگار با محیط‌زیست، وفادار به نسل حاضر و نسل‌های آینده و توجه و احترام به آنچه محلی است، در دنیایی که به طور فزاینده در حال جهانی‌شدن است. کلمه «slow» به معنی آهسته و آرام است که توسط جنبش «Citta slow» برجسته شده است و شهر را روی یک صدف (لاک) حلزون نشان می‌دهد (شکل یک) (Rysz, 2013).

¹ Paolo Saturnini

² International Association of Cities Citta Slow

³ good life

⁴ Slow Food organization

شکل ۱: نماد شهر آرام (Cittaslow, 2015)

بنابراین می‌توان گفت که عملکرد شهر آرام و همچنین مدیریت آن، مترادف با بازشناسی و به رسمیت شناختن تمامی منابع محلی (مادی و غیرمادی)، چشم‌اندازهای طبیعی و شهری، محیط طبیعی، ویژگی‌های تاریخی و رویدادهای هنری و فرهنگی است (Rysz, 2013).

اهداف و ویژگی‌های شهر آرام

جنبش شهر آرام در جستجوی رشد و توسعه آرام شهرها، بر شهرسازی انسان‌گرای سازگار با محیط‌زیست، افزایش ضریب پایداری‌های اجتماعی، بالا بردن شاخص‌های نشاط و سرزندگی شهری، کاهش سرعت در خیابان‌ها و محلات شهری، ترویج فرهنگ پیاده‌مداری و دوچرخه‌سواری بجای گسترش استفاده از خودروها، توجه به تاریخ محلی، معماری پایدار، اقتصاد آرام و پایدار، شهروندان آرام، مهمان‌نوازی شایسته، توسعه شهری اندیشیده شده و آرام، ترویج فرهنگ محلی و غذاهای آهسته و غیره تأکید دارد. جنبش آرام و به تبع آن جنبش شهر آرام یکی از راه‌های نوین مقابله با مسائل و مشکلات شهری است. شهر آرام که عمری کمتر از دو دهه داشته، پس از بروز جنبش آرام و ابلاغ منشور و شش هدف نهفته در بطن آن، توانسته با مهار سرعت جهانی شدن، نه تنها جوامع محلی بسیاری را از خطرات فوق‌الذکر مصون نماید بلکه با رویکرد ویژه خود، پیشرفتی مبتنی بر حفظ هویت محلی و اصول توسعه پایدار به وجود آورد (علی‌نژاد، ۱۳۹۵).

طرفداران این مفهوم‌پردازی بیان می‌کنند که چنین اهدافی می‌تواند از طریق در پیش گرفتن یک ژانر یا سبک زندگی آرام‌تر به دست آید که در آن زمان بیشتری صرف لذت بردن از غذا (جنبش «اسلو فود» در برابر «فست فود»)، نوشیدنی، خانواده، هم‌نشینی و از طریق ارتقاء نیاز و توجه بیشتر به حفظ و مرمت میراث تاریخی، سنت‌ها، دست‌پخت‌های سنتی (جنبش «گردشگری گاسترونومیک») و صنایع دستی در چنین فضاهایی می‌شود. از منظر جنبش «شهرهای آرام»، همه چنین فعالیت‌های مثبت، اغلب تحت اثرات مدرنیزاسیون، جهانی‌شدن و سیستم‌های حمل‌ونقل سریع‌تر و قابل دسترس‌تر از بین رفته است (شورچه، ۱۳۹۵: ۹۶). در جدول زیر به مقایسه دستور کارهای «سریع» و «آرام» در توسعه شهری پرداخته شده است.

جدول ۱: مقایسه دستور کارهای «سریع» و «آرام» در توسعه شهری

دستور کارها	توسعه شهری سریع	توسعه شهری آرام
	همگن شده	ناهمگن
	الزام واحد	الزامات چندگانه
	نابرابر	برابر
	صنعت	حرفه
	استاندارد شده	خاص شده
ویژگی‌ها	شرکتی	افراد عادی
	ناپایدار	پایدار
	کپی	اصل
	کیفیت پایین	کیفیت بالا
	قابل تکرار	غیرقابل تکرار
	غیر حساس به تاریخ و فرهنگ محلی	حساس به تاریخ و فرهنگ محلی
	مگا پروژه‌های شهری	توسعه اقتصادی محله
نمونه‌ها	حمل و نقل موتوری	حمل و نقل غیرموتوری
	سیستم‌های غذایی صنعتی	غذای سنتی خانگی

(Imbroscio, 2003) منبع

شهرها در جنبش شهر آرام (Cittaslow) برای بهره‌برداری از فضا و جریانات موجود شهری مانند میدان‌ها و عرصه‌های موجود در خیابان‌ها هستند که از این طریق باعث آرامش در زندگی و توسعه جامعه شوند (Parkins & Craig, 2006). سفر آرام که از ویژگی‌های اصلی شهر آرام است، یک جنبش تکاملی قرن نوزدهم به شمار می‌رود که از نویسندگان اروپایی مانند تیفیل گاتیر^۱ که ایده‌هایشان در مقابل سرعت بود، الهام می‌گرفت. سفر آرام به طور کلی بر این اعتقاد است که لذت بالقوه سفر از دست رفته است چرا که لذت‌های مسافرتی به دلیل سرعت مسافرت‌ها از بین رفته است. سفر آرام جنبشی است که هدف مسافران آن داشتن ارتباط بیشتر با مردم محلی و جوامع در طول سفر است (Petrini, 2001).

جنبش شهر آرام با پیشرفت یا تکنولوژی مخالف نیست و بلکه به ارزیابی و حفظ ویژگی‌های منحصر به فرد جوامع به منظور برنامه‌ریزی پایدار برای آینده شهر می‌پردازد. شهرهای آهسته دارای ترافیک کمتر، سروصدای کمتر، جمعیت کمتر و آلودگی کمتری هستند. اعضای این جنبش تنوع را تشویق می‌کنند، از فرهنگ و سنت‌های محلی حمایت می‌کنند، محصولات و تولیدات محلی را خریداری می‌کنند، برای یک محیط پایدارتر کار می‌کنند و زندگی سالم را تشویق می‌کنند. یک شهر آرام فروشگاه‌های محلی را به مراکز خرید همگن (مشابه) ترجیح می‌دهد؛ مردم را تشویق می‌کند با یکدیگر حرف بزنند و «به اصول اولیه بازگردند»^۲. هر شهر برای اینکه شرایط لازم «شهر آرام بودن» را داشته باشد و واجد شرایط استفاده از آرام شهر آرام (حلزون) باشد، باید به طور منظم توسط بازرسان مورد بررسی و بازبینی قرار گیرد تا اطمینان حاصل شود که کیفیت و سطح زندگی در شهر، مطابق استانداردهای شهر آرام است (Sirgy et al, 2009).

شهر آرام و توسعه پایدار

مایر و ناکس در مورد علت توجه به تولیدات محلی که وجه تمایز اصول شهر آرام با معانی پایداری است، بحث می‌کنند. «در حالی که معیارهای پایداری اکثراً برانگیزاننده مقابله با موضوعات استفاده از منابع و مصرف‌گرایی می‌باشند، تغذیه آرام و شهر آرام از تولیدات محلی، به عنوان میانجی در اقتصاد محلی، اجتماعی و تمایزات فرهنگی استفاده می‌نمایند؛ پایداری، با منابع و کیفیت محیطی فقط بخشی از دغدغه آن‌ها است» (Mayer & Knox, 2006). همچنین کسکین (2010) به تفاوت بین دو رویکرد پایداری و شهر آرام تأکید می‌نماید. در حالی که بیشتر نگرانی پایداری در مورد محیط‌زیست است، شهر آرام به مسئله انسانی تمرکز کرده است. پایداری به آینده مربوط می‌شود؛ در حالی که شهر آرام بیشتر به حال برای داشتن آینده‌ای هر چه بهتر توجه

¹ Theophile Gautier

² get back to basics

می‌نماید. بر اساس این اختلافات، در جدول زیر می‌توان ادعا نمود که معیارهای شهر آرام در اهداف زیست‌محیطی، اقتصادی و اجتماعی با پایداری به صورت محدود مشترک است؛ به عبارت دیگر، شهر آرام اساساً به پروژه‌هایی برای افزایش کیفیت زندگی مردمان در بسیاری از شهرها توجه می‌نماید.

جدول ۲: مقایسه مفهوم شهر آرام و پایداری

عناصر کلیدی	شهر آرام	پایداری
نگاه به آینده	شهر آرام از تولیدات محلی، به عنوان میانجی در اقتصاد محلی، اجتماعی و تمایزات فرهنگی استفاده می‌نمایند و پایداری با منابع و کیفیت محیطی فقط بخشی از دغدغه آن‌ها است (Mayer & Knox, 2006).	معیارهای پایداری اکثراً برانگیزاننده مقابله با موضوعات استفاده از منابع و مصرف‌گرایی است (Mayer & Knox, 2006).
نگاه به انسان	شهر آرام به مسئله انسانی تمرکز کرده است (Keskin, 2010).	بیشتر نگرانی در مورد محیط‌زیست (Keskin, 2010).
نگاه به تولید	بیشتر به حال برای داشتن آینده‌ای هر چه بهتر توجه می‌نماید (Keskin, 2010).	پایداری به آینده مربوط می‌شود (Keskin, 2010).

منبع: (ضیاء، ۱۳۹۴)

به عنوان مثال، دستورالعمل شهر آرام پیشنهاد می‌کند که سرشماری سالیانه از محصولات محلی صورت گیرد تا رویدادهای فرهنگی محلی حفظ شوند، برای اینکه بازارهای محلی در مکان‌های جذاب و شاخص شهری توسعه یابند، توسعه کشاورزی ارگانیک، برنامه‌هایی برای رشد سنت‌های وابسته به آشپزی محلی و ابتکار عمل برای تشویق به تولید محصولات و آثار دستی محلی را ارائه می‌دهد. مسائل برابری سرمایه اجتماعی مستقیماً در لیست معیارها ذکر نشده است، اما آن‌ها به صورت غیرمستقیم از طریق تمرکز بر محصولات محلی و فرصت‌های اقتصادی درک می‌شوند. در این مورد، تمرکز بر محصولات محلی است که ایده‌های شهر آرام از تعریف‌های پایداری تمایز داده می‌شوند. درحالی‌که دستورالعمل‌های پایداری از طریق کاربرد منابع و مصرف تشویق شده‌اند، تغذیه و شهرهای آرام از محصولات محلی به عنوان واسطه‌های تمایز فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی محلی و پایداری، با منابع و کیفیت محیطی به عنوان جزئی از موضوع استفاده می‌کنند (Mayer & Knox, 2006).

معیارها و شاخص‌های تلقی شدن شهری به عنوان شهر آرام

درحالی‌که برنامه‌های تغذیه آرام ایده مکان از طریق مفهوم «قلمرو» را مورد بررسی قرار می‌دهد، جنبش شهر آرام دستورالعمل واضحی از تمایز و تنوع محلی و توسعه شهری فراهم می‌کند. در سرتاسر جهان، شهرهای بسیاری وجود دارند که به عنوان شهرهای آرام ثبت شده‌اند (Cittaslow, 2016) و اکثریت آن‌ها در ایتالیا واقع شده‌اند. به ویژه در مناطق توسکانی^۱ و اومبریا^۲ و همچنین شهرهایی در آلمان، نروژ، بریتانیا و دیگر کشورهای جهان که خود را شهر آرام خوانده‌اند نیز وجود دارند. برای عضویت، شهرها باید معیارهایی از قبیل سیاست‌های محیطی، طراحی شهری، حمایت تولیدات محلی، ارتباط اجتماعی و مهمان نوازی را مدنظر داشته باشند. هر شهر آرام حس و حال خاص خود را دارد به طوری که بیثلی اظهار می‌دارد شهرهایی که در موسسه شهر آرام هستند، چندین هدف متفاوت را دنبال می‌کنند. آنچه که آن‌ها را متحد می‌کند و آنچه که در بین آن‌ها مشترک است، تمایل برای حفاظت از جنبه‌های متمایز و خاص جوامع آن‌هاست (Beatley, 2004).

برای مجاز شمرده شدن به عنوان شهر آرام، شهرها ابتدا باید درخواستی را به «کمیته شهر آرام» ارسال کنند. کمیته‌ای از نمایندگان از دیگر شهرهای آرام، شهر مورد نظر را بررسی می‌کنند و دیدگاه دست اول اینکه متقاضی چگونه با فلسفه شهر آرام متناسب است را به دست می‌آورند. این فرآیند به نفع متقاضیانی است که از قبل ذخیره خوب و گسترش یافته‌ای از برنامه‌ها و سیاست‌هایی دارند که با معیارهای شهر آرام متناسب باشد؛ بنابراین، برای تبدیل شدن به شهر آرام، شهرها باید دستورالعمل تعریف شده‌ای را داشته باشند. معیارهای شهر آرام به آسانی با چهارچوب «سه-ای پایداری»^۳ (سه ضلع مثلث پایداری: اجتماعی،

¹ Tuscany

² Umbria

³ three E's of sustainability

اقتصادی و زیست‌محیطی) مرتبط هستند. سنج‌های محیطی از قبیل کنترل کیفیت هوا، مدیریت پسماند، کنترل آلودگی نوری و منابع جایگزین انرژی به منظور حفظ دارایی‌های محیطی شهر، مشخص شده‌اند. بعضی از این سنج‌ها از طریق تولید و مصرف محصولات محلی با رشد اقتصادی در ارتباط هستند (Mayer & Knox, 2006). بالای ۵۰ شاخص برای شهرهای آرام وجود دارد که بعضی از اهداف کلی آن را به شرح زیر می‌توان نام برد:

- ساخت زندگی بهتر برای همه در یک محیط شهری سرزنده
- بهبود کیفیت زندگی در سطح محلات و مناطق شهری
- مقاومت در برابر همگنی و جهانی‌شدن شهرها در سراسر جهان
- حفاظت از محیط‌زیست
- ترویج تنوع فرهنگی و منحصر به فرد هر محله شهری
- ارائه‌ی سبک زندگی سالم (<http://www.cittaslow.org.uk>)

شهری که می‌خواهد عنوان «شهر آرام» برای آن به کار برده شود، باید تعدادی از الزامات را که در جدول زیر ارائه شده است، برآورده کند. در واقع همه این موارد در راستای این ایده است: «زندگی آرام‌تر: در آن سوی مدرنیته» (<http://cittaslowpolska.pl/international-network-of-cittaslo-cities>).

جدول ۳: شاخص‌ها و الزامات شهر آرام

دسته‌بندی	الزامات (قوانین)
قوانین مربوط به حفاظت از محیط‌زیست	۱- سیستم کنترل کیفیت هوا و مشارکت عمومی در ارتباط با شرایط کیفیت هوا
	۲- یک کتابچه راهنمای سیستم مدیریت آب همراه با دستورالعمل‌های توزیع و کنترل
	۳- استفاده از طرح‌های ترویجی و اشاعه طرح‌های جدید و تکنیک‌های کمپوست و همچنین ترویج کمپوست خانگی
	۴- سیستم کنترل آلودگی نور و برنامه مداخله مربوطه
	۵- انگیزه و پاداش برای توسعه منابع جایگزین انرژی
	۶- کنترل آلودگی و برنامه مداخله
	۷- کاهش نقاشی‌های دیواری و پوسته‌های نامناسب کاریابی
	۸- استفاده از استانداردهای EMAS یا ISO 9001؛ ایزو 14000 و SA 8000
	۹- مشارکت در پروژه دستور کار 21
زیرساخت‌های سیاسی	۱- ایجاد نواحی عمومی سبز با نیمکت‌ها و مکان‌های بازی
	۲- وجود پیاده‌روهای باز بدون موانع معماری
	۳- قابلیت دسترسی معلولین به فضاهای عمومی
	۴- زیرساخت‌های موجود باید به تحرکات متناوب توجه کند
	۵- در دسترس بودن توالت عمومی
	۶- وجود مکان‌هایی برای نشستن و استراحت، نه تنها در مراکز تاریخی، بلکه در سراسر شهر
	۷- ساعات شروع به کار ادارات شهری باید استاندارد شود
	۸- وجود یک دفتر روابط عمومی در سالن شهر
	۹- وجود یک «مرکز تماس» (مرکز تلفن) برای ساکنانی که می‌خواهند اظهارات خود را درباره «کیفیت زندگی» بیان کنند. باید برنامه‌ای برای باز بسته شدن فروشگاه‌ها و مؤسسات هماهنگ با نیازهای ساکنان و خدمات تجاری شهر انجام شود
کیفیت شهری	۱- برنامه‌ای برای بازسازی مراکز تاریخی و یا آثار باارزش فرهنگی یا تاریخی
	۲- استفاده از برنامه‌هایی برای حذف سیستم‌های زنگ خطر، درعین حال معرفی برنامه‌های مناسب برای محافظت از اموال در برابر سرقت
	۳- تشویق به استفاده از مخازن عمومی برای بازیافت
	۴- گذاشتن زباله به بیرون مطابق با برنامه زمانی مشخص شده
	۵- ترویج و توسعه برنامه‌های توسعه فضاهای سبز عمومی و خصوصی با گیاهان خوشبو و افرادی که محیط‌زیست را بهبود می‌بخشند
	۶- وجود و استفاده از برنامه‌های توسعه شبکه مبتنی بر اینترنت برای ساکنان در هر شهر

دسته بندی	الزامات (قوانین)
	<p>۷- گسترش اجرای برنامه‌هایی که استفاده از مصالح ساختمانی سازگار با محیط‌زیست را افزایش می‌دهد</p> <p>۸- وجود برنامه‌ها برای افزایش وضعیت و دسترسی به مراکز تاریخی</p>
تولیدات محلی	<p>۱- فهرست سالانه محصولات نمونه</p> <p>۲- برنامه‌هایی برای بهبود ارزش و حمایت از رویدادهای فرهنگی محلی</p> <p>۳- برنامه‌هایی برای توسعه بازارهای طبیعی و محصولات محلی که در مناطق جالب و ارزشمند واقع شده‌اند</p> <p>۴- برنامه‌های آموزشی در مورد طعم و مزه‌چشی</p> <p>۵- برنامه‌های بهبود کیفیت از طریق کنترل رستوران‌های شهر و غذای مدرسه</p> <p>۶- برنامه‌های آموزشی در مورد تولید ارگانیک</p> <p>۷- تعریف محصولات با توجه به برنامه هیئت‌رئیس</p> <p>۸- توسعه کشاورزی ارگانیک و گواهی کیفیت محصول</p> <p>۹- برنامه‌هایی برای بهبود ارزش‌ها و رسم و رسوم (سنت‌های) غذایی و آشپزی</p> <p>۱۰- تشویق ابتکارات حفاظت از محصولات و صنایع‌دستی منطقه</p>
مهمان نوازی	<p>۱- وجود یک سازمان نظارتی که اطمینان حاصل می‌کند که شرکت‌های محلی در برچسب‌گذاری صادق هستند و تبلیغات غیرمنصفانه‌ای وجود ندارد</p> <p>۲- برچسب زدن بین‌المللی</p> <p>۳- برنامه‌های آموزش و تعلیم راهنمایان تور برای مراکز اطلاعات توریستی</p> <p>۴- وجود مسیرهای پیاده‌روی که با اطلاعات و توصیف، به خوبی مشخص شده باشد</p> <p>۵- وجود یک راهنمای شهر در چارچوب جنبش آرام</p> <p>۶- اجرای قوانین قیمت‌گذاری در منو توریستی</p> <p>۷- حضور محافظ پارک خودرو در مناطق نزدیک به مرکز شهر</p> <p>۸- وجود سیاستی که شهر را مهمان‌نواز می‌سازد و مهمانان را برای شرکت در مراسم و جشن‌ها دعوت می‌کند</p> <p>۹- وجود برنامه برای توسعه ابتکاراتی که موجب ارتقاء رتبه آن شهر در رتبه‌بندی شهر آرام می‌شود</p>
دانش و معلومات	<p>۱- وجود مستندات عمومی در دسترس که فهرست خدمات شهر آرام را ارائه می‌کند</p> <p>۲- وجود لوگوی «شهر آرام» در اسناد و تصاویر رسمی شهر (سربرگ‌ها و غیره)</p> <p>۳- وجود برنامه‌ای که اطلاعاتی را درباره فعالیت‌های جنبش (شهر آرام) اشاعه می‌دهد</p> <p>۴- وجود یک وب‌سایت اختصاصی برای برنامه‌های جنبش شهر آرام که در شهر اجرا می‌شود</p> <p>۵- ارتقاء برنامه‌هایی که زندگی خانوادگی را تسهیل می‌کند، مانند فعالیت‌های اوقات فراغت، خدمات ارائه شده در خانه برای سالمندان و بیماران مبتلا به بیماری مزمن</p> <p>۶- وجود برنامه‌های اقتصادی برای ترویج توسعه الزامات شهر آرام و برنامه‌هایی برای بهبود آن</p> <p>۷- وجود مقالات درباره ابتکارات شهر آهسته در بُرد اطلاع‌رسانی شهرداری و همچنین اشاعه اطلاعات، در رسانه‌های ملی</p> <p>۸- وجود برنامه‌هایی برای توسعه ابتکارات با همکاری رهبران محلی و توسعه شرکت‌های محلی در ارتباط با استفاده از الزامات و مقررات جنبش شهر آرام</p>

منبع: (Rysz & Mazurek, 2015: 42-43)

روش پژوهش

در این مقاله هدف اصلی ارزیابی عوامل مؤثر بر تحقق شهر آرام در مهرشهر کرج است و در راستای دستیابی به این هدف، روش تحقیق، روش فراتحلیل بر اساس شاخص‌های بومی‌سازی شده و داده‌های پرسش‌نامه است. بدین ترتیب که بعد از شناسایی مؤلفه‌ها و شاخص‌های شهر آرام از متون متعبر خارجی و بر اساس وضعیت منطقه مورد مطالعه، همپوشانی شاخص‌های نهایی بر اساس موضوع تحقیق و همچنین قابلیت سنجش و اندازه‌گیری این شاخص‌ها در منطقه، صورت گرفته است. به منظور همپوشانی و تدقیق و همچنین رتبه‌بندی شاخص‌ها و مؤلفه‌ها از روش دلفی بهره گرفته شد. روند کار در تکنیک دلفی به این صورت بوده است که ابتدا مسئله‌ی تحقیق برای شرکت‌کنندگان در پنل دلفی تعریف گردید. سپس، داوطلبان مشارکت در این پنل شناسایی و به تعیین اعضای پنل پرداخته شد که سرانجام، ۲۴ نفر در پنل دلفی شرکت داده شدند. در مرحله‌ی بعد نیز، بر

اساس نظرات شرکت کنندگان در پنل دلفی، به بومی‌سازی شاخص‌ها و امتیازدهی مؤلفه‌ها و شاخص‌ها پرداخته شد. سرانجام، در مرحله آخر ضرایب نهایی از این مقایسات محاسبه شد و وزن هر یک از مؤلفه‌ها و شاخص‌های شهر آرام به دست آمد. سرلوحه کار دلفی محرمانگی است (شماعی و همکاران، ۱۳۹۴). ولی از ویژگی‌های اعضای پنل دلفی می‌توان اشاره کرد که مدرک تحصیلی مورد نیاز برای شرکت دادن در پنل، دکتری بوده است؛ و اعضا از بین افرادی انتخاب شده که در حوزه موضوع مورد بررسی دارای تخصص بوده‌اند؛ زیرا بمنظور دستیابی به نتایج بهتر، تخصص پاسخگویان در زمینه مورد مطالعه بسیار مهم و ضروری می‌نماید. شاخص‌های بومی‌سازی شده بر اساس نظرات متخصصان در جدول زیر نشان داده شده است.

جدول ۴: مؤلفه‌ها و شاخص‌های مورد استفاده در تحقیق

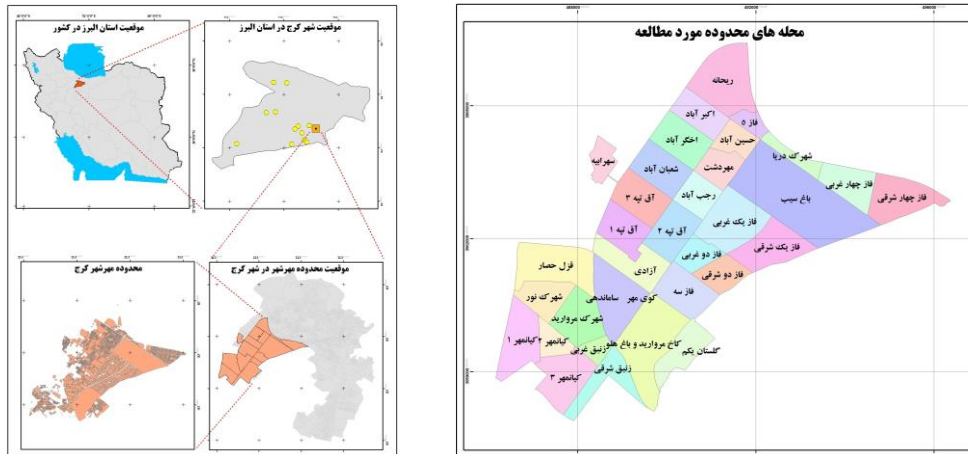
کد شاخص	شاخص	معیار
1	جلب مشارکت مردم در توسعه پایدار محله	حفاظت از محیط زیست
2	ارتقاء وضعیت شاخص‌های کیفیت هوا	
3	ایجاد مشوق‌هایی برای توسعه منابع انرژی جایگزین (خورشیدی، بادی، بازیافت پسماند)	
4	ارائه برنامه‌هایی برای کنترل آلودگی‌های ساختمانی، صنعتی، آب و محیط زیست	
5	فرهنگ‌سازی برای تحقق جمع‌آوری زباله به صورت تفکیک از مبدأ در برنامه زمانی مشخص	
6	مناسب‌سازی سیما و منظر در مقیاس محله در راستای حفاظت از میراث محیط زیست (پوستر و نقاشی‌های دیواری و...)	
7	ارتقاء عرصه‌های سبز عمومی با رویکرد ایجاد فضاهای فراغت	مدیریت شهری
8	برنامه‌ریزی برای ایجاد یک شبکه منسجم پیاده‌راه	
9	مناسب‌سازی شبکه ارتباطی به منظور دسترسی افراد کم‌توان و معلول به فضاهای عمومی	
10	تدوین برنامه برای توسعه فضاهای شهری به منظور تقویت تعاملات اجتماعی شهروندان (مبلمان شهری: توالی عمومی، نیمکت و...)	
11	ارائه برنامه منظم به منظور مدیریت بهینه سفرهای درون شهری	
12	توسعه زیرساخت‌های مبتنی بر اینترنت با رویکرد ایجاد شهر الکترونیک	
13	ارائه برنامه‌هایی برای بازسازی مراکز و آثار بارزش فرهنگی، تاریخ و میراثی	کیفیت شهر
14	برنامه‌ریزی و طراحی فضاهای محله یا شهر برای ارتقاء امنیت	
15	ارتقاء کیفیت بصری فضاهای شهری در مقیاس محله و بالاتر	
16	استفاده از مصالح ساختمانی سازگار با محیط	
17	ایجاد برنامه به منظور ارتقاء و بهبود دسترسی‌ها	
18	به‌کارگیری راهنمای طراحی در ایجاد بدنه‌های مناسب شهری	
19	اتخاذ برنامه‌هایی برای برندسازی تولیدات با تأکید بر ویژگی‌های جامعه محلی	حمایت از تولیدات محلی
20	برنامه‌ریزی به منظور برگزاری رویدادهای فرهنگی شهر	
21	توسعه بازارهای محلی با ارائه محصولات طبیعی	
22	کنترل کیفیت و ترویج خدمات غذاهای محلی در سفره‌خانه‌ها	
23	برنامه آموزشی در مورد محصولات طبیعی	
24	حمایت از تولیدات محلی در راستای برنامه‌های کارآفرینی	
25	زمینه‌سازی یا استفاده از مزیت‌های نسبی اقتصادی به منظور ایجاد رقابت محله‌ای	مهمان‌نوازی
26	برنامه‌های ترویجی در راستای فرهنگ‌سازی در جهت پذیرش گردشگران و افراد غیربومی	
27	اعتمادسازی جلب گردشگران (کنترل تبلیغات، قیمت‌گذاری پهای خدمات و...)	
28	تدوین و به‌کارگیری زبان مشترک بین‌المللی به منظور ارتقاء رفاه گردشگران (علامت‌گذاری مسیرهای پیاده‌روی، برجسب‌زنی بین‌المللی)	
29	ایجاد مراکز دائمی و غیردائمی راهنمای گردشگر در راستای معرفی ظرفیت‌های گردشگری موجود	
30	تأمین پارکینگ کافی و ایمن برای گردشگران	
31	به‌کارگیری لوگوی شهر آرام در اسناد، سربرگ‌ها و تصاویر رسمی شهر (به عنوان شعار رسمی شهر)	اطلاع‌رسانی و آگاهی
32	تدوین برنامه به منظور اشاعه جنبش شهر آرام (وبسایت و...)	
33	آگاهی و اطلاع‌رسانی عمومی در خصوص فهرست خدمات شهر آرام	

34	تدوین برنامه‌های اقتصادی برای ترویج الزامات توسعه شهر آرام و برنامه‌هایی برای بهبود آن
35	جلب حمایت مدیریت شهری در معرفی و حمایت از شهر آرام در قالب تیزر، برد تبلیغاتی، فصلنامه و...
36	ایجاد و توسعه بنگاه‌های اقتصادی خصوص و محلی به عنوان راهنمایان و مروّجان شهر آرام

در مرحله بعدی به تدوین پرسش‌نامه (بر اساس طیف ۵ درجه‌ای لیکرت) و تکمیل آن در منطقه مورد مطالعه پرداخته شد. با توجه به جمعیت مهرشهر در سال ۱۳۹۵ که برابر با ۲۲۱۰۵۹ نفر نفر بوده است، تعداد ۳۸۳ پرسش‌نامه با استفاده از فرمول کوکران محاسبه و در سطح منطقه تکمیل شد. در نهایت برای تجزیه و تحلیل داده‌های حاصل از پرسش‌نامه‌ها از تحلیل عاملی استفاده شده است. روش تحلیل عاملی نیز روشی است جهت تحلیل مسائلی که در آن هدف، خلاصه‌سازی داده‌ها و تبدیل آن‌ها به عوامل اصلی است، به شرطی که داده‌های اصلی از بین نرود (زبردست، ۱۳۸۶). تحلیل عاملی از جمله روش‌های چندمتغیره است که در آن متغیرهای مستقل و وابسته مطرح نیست؛ زیرا این روش جزء تکنیک‌های هم‌وابسته محسوب می‌گردد و کلیه متغیرها نسبت به هم، وابسته در نظر گرفته می‌شود و سعی می‌شود تا تعداد زیادی متغیر در چند عامل اصلی خلاصه شود و این امر یکی از مزایای اصلی این روش در مقایسه با روش‌های مشابه است. بدین ترتیب که در آن ارتباط پنهان بین تمامی متغیرها برقرار شده و در نهایت مؤثرترین عوامل که قدرت تبیین‌کنندگی بیشتری نسبت به سایرین دارد، توسط متخصص کشف و شناسایی می‌شود. به طوری که بدون استفاده از تحلیل عاملی، ذهن انسان قادر به شناسایی این روابط پیچیده نیست. از سوی دیگر متدهای نیرومند موجود در این روش، آن را از اعمال نظرهای سلیقه‌ای کارشناسی مجزا نموده و منطق‌های ریاضی و آزمون‌های آماری دقیق را جایگزین آن می‌سازد (خلیلی، ۱۳۹۰). به عنوان مثال در تحلیل بسیاری از مسائل شهری، مشکلات متعددی در داده‌های مربوطه وجود دارد؛ مانند اینکه داده‌ها از واحدهای متفاوت هستند؛ یک واحد به متر، یک واحد دیگر به خانوار و...؛ همچنین برخی از شاخص‌ها از شاخص‌های دیگر تأثیر می‌پذیرند و در ارتباط پنهان با آن‌ها هستند و نوعی روابط علی و معلولی بین آن‌ها حکم‌فرما است که شناخت این روابط به سادگی مهیا نیست؛ و آخر اینکه ممکن است در تحلیل یک مسئله، تعداد شاخص‌ها یک بُعد نسبت به شاخص‌های بُعد دیگر بیشتر یا کمتر باشد که این موضوع باعث می‌شود اولویت‌های برنامه‌ریزی به سمت ابعاد با تعداد شاخص بیشتر سوق پیدا کند که تحلیل عاملی به تمامی این مشکلات پاسخ درخور می‌دهد و با بهره‌گیری از آزمون‌های آماری مختلف موجب ارائه نتایج بسیار مطلوبی می‌گردد (زبردست، ۱۳۸۶).

محدوده مورد مطالعه

محدوده مطالعاتی تحقیق حاضر محدوده مهرشهر کرج می‌باشد که با مساحتی حدوده ۳۳۳۴ هکتار در جنوب غربی شهر کرج واقع شده است. این منطقه که تا سال ۱۳۷۲ پاره‌ای جدا از شهر کرج به شمار می‌آمد و تحت نظارت شهرداری مهرشهر اداره می‌شد. با رشد مهاجرت به حوزه شهری کرج بخش غربی محدوده که شامل روستاهای پراکنده و زمین‌های کشاورزی مربوط به آن‌ها بود میزبان مهاجران گردید و رشد روستاها و ایجاد سکونتگاه‌های غیر رسمی را موجب شد و به شکل کنونی آن در آمد و پس از ادغام شهرداری‌های فردیس، مهرشهر، رجایی شهر و کرج، این شهرداری با نام شهرداری منطقه ۴ کرج، ادامه فعالیت داده و سپس به دو منطقه تفکیک شد (مناطق ۴ و ۱۲). در شکل زیر محدوده مورد مطالعه نشان داده شده است.

شکل ۲: نقشه موقعیت محدوده مورد مطالعه

یافته‌ها

در این بخش از مقاله حاضر، کاربست روش تحلیل عاملی به تفکیک مراحل مختلف آن در راستای شناسایی مهم‌ترین عوامل مؤثر بر تحقق رویکرد شهر آرام در مهرشهر کرج تشریح می‌گردد. اولین گام در روش تحلیل عاملی، بعد از استخراج ابعاد و شاخص‌های مورد نظر، تشکیل ماتریس اولیه اطلاعات است. در این مقاله، ماتریس اولیه از طریق میانگین پاسخگویی پاسخگویان به ۳۶ شاخص تحقیق در ۶ دسته از ابعاد دست آمده است.

در مرحله دوم مقادیر اشتراکات مربوط به هر شاخص با سایر شاخص‌ها مورد بررسی قرار می‌گیرد. یکی از اولین خروجی‌های روش تحلیل عاملی، جدول مربوط به هر شاخص است که نشان می‌دهد میزان اشتراکات واریانس مشترک یک شاخص با سایر شاخص‌های به کار گرفته شده در تحلیل چقدر است. هرچقدر میزان آن در هر شاخص بالاتر باشد، نشان می‌دهد که آن شاخص دارای ارتباط بیشتری با سایر شاخص‌هاست. در این مرحله، شاخص‌هایی که مقادیر عددی آن‌ها کمتر از ۰,۴ بوده را از فرایند محاسبات حذف نموده تا مقدار KMO افزایش یافته و قدرت تبیین کنندگی مدل بیشتر گردد. جدول ۵ میزان واریانس مشترک بین هر شاخص شهر آرام را با سایر شاخص‌های به کار گرفته شده در تحقیق نشان داده و تحت عنوان جدول اشتراکات موسوم است.

جدول ۵: مقدار واریانس مشترک شاخص‌ها (جدول اشتراکات)

Extraction	Initial	کد شاخص	Extraction	Initial	کد شاخص	Extraction	Initial	کد شاخص
0.837	1.000	25	0.669	1.000	13	0.715	1.000	1
0.916	1.000	26	0.815	1.000	14	0.845	1.000	2
0.847	1.000	27	0.754	1.000	15	0.667	1.000	3
0.883	1.000	28	0.837	1.000	16	0.765	1.000	4
0.629	1.000	29	0.846	1.000	17	0.915	1.000	5
0.857	1.000	30	0.769	1.000	18	0.809	1.000	6
0.725	1.000	31	0.660	1.000	19	0.710	1.000	7
0.790	1.000	32	0.911	1.000	20	0.774	1.000	8
0.797	1.000	33	0.891	1.000	21	0.709	1.000	9
0.868	1.000	34	0.773	1.000	22	0.917	1.000	10
0.807	1.000	35	0.709	1.000	23	0.860	1.000	11
0.869	1.000	36	0.867	1.000	24	0.757	1.000	12

منبع: یافته‌های تحقیق

مرحله سوم؛ بررسی مقادیر کایزر میبر اولکین^۱، آزمون کرویت بارتلت^۲ و ماتریس همبستگی است. در واقع یکی از روش‌های انتخاب شاخص‌های مناسب برای تحلیل عاملی، استفاده از ماتریس همبستگی است. از آنجا که اساس روش تحلیل عاملی بر همبستگی بین شاخص‌ها اما از نوع غیرعلی استوار است، در استفاده از این روش باید ماتریس همبستگی بین شاخص‌ها نیز محاسبه گردد. معمولاً این‌گونه ماتریس‌های همبستگی، وجود رابطه بین برخی شاخص‌ها و عدم ارتباط آن با برخی دیگر را نشان می‌دهد. معمولاً عواملی که با هیچ شاخصی همبستگی لازم را نداشته باشد، از تحلیل حذف می‌گردد؛ بنابراین اولین خروجی رویه تحلیل عاملی، ماتریس ضرایب همبستگی است که اگر دترمینان این ماتریس کمتر از ۰,۰۰۰۰۱ باشد می‌توان پذیرفت که ماتریس با پدیده «همخطی چندگانه»^۳ یا «تک خطی»^۴ روبرو نشده است و داده‌ها برای ادامه تحلیل مناسب می‌باشد (زبردست، ۱۳۸۶). مقدار KMO، همواره بین ۰ و ۱ است. در صورتی که مقدار مورد نظر کمتر از ۰,۵۰ باشد، داده‌ها برای تحلیل عاملی مناسب نخواهند بود و اگر مقدار آن بین ۰,۵۰ تا ۰,۶۹ باشد، بایستی با احتیاط بیشتر به تحلیل عاملی پرداخت؛ اما در صورتی که این مقدار بیشتر از ۰,۷ باشد، همبستگی موجود میان داده‌ها برای تحلیل مناسب خواهد بود (زبردست، ۱۳۸۶). از سوی دیگر برای اطمینان از مناسب بودن داده‌ها برای تحلیل عاملی، باید از آزمون بارتلت استفاده کرد. آزمون بارتلت این فرضیه را که ماتریس همبستگی‌های مشاهده شده، متعلق به جامعه‌ای با شاخص‌های وابسته است، می‌آزماید. برای آنکه یک مدل عاملی، مفید و دارای معنا باشد، لازم است شاخص‌ها همبسته باشند.

جدول ۶: نتایج آزمون KMO و بارتلت در سنجش درجه اعتبار و سطح معناداری شاخص‌ها

KMO and Bartlett's Test	
0.821	Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy.
3.338	Approx. Chi-Square
382	df
0.000	Bartlett's Test of Sphericity Sig.

منبع: یافته‌های تحقیق

جدول ۶ بررسی آزمون کرویت بارتلت و ضریب KMO را برای تحلیل مورد نظر در این مقاله نشان می‌دهد. همان‌طور که مشخص است مقدار KMO مربوطه، بالاتر از ۰,۵۰ و برابر با ۰,۸۲۱ حاصل شده است و برای تحلیل عاملی داده‌های مربوطه مناسب می‌باشد. همچنین مقدار آماره بارتلت نیز در حد پذیرش قرار دارد. مرحله چهارم؛ محاسبه واریانس، ماتریس عاملی دوران یافته و تعیین تعداد عوامل منتخب است. بعد از کنترل و مناسبت آزمون-های آماری مربوطه که داده‌های خام را برای کاربرد در تحلیل عاملی آزمایش و سنجش می‌نمایند، به محاسبه ماتریس پرداخته می‌شود که در آن واریانس تبیین شده به وسیله هر عامل مشخص می‌گردد؛ به عبارت دیگر ماتریس مربوطه که در قالب جدول واریانس تبیین شده نشان داده می‌شود، به روشنی مشخص می‌کند که برآیند تحلیل عاملی در خلاصه‌سازی و شناسایی مهم‌ترین شاخص‌های مؤثر بر تحقق رویکرد شهر آرام در مهرشهر کرج به چند شاخص نهایی منتهی شده است و مهم‌تر اینکه سهم هر یک از شاخص‌ها در تبیین تحقق رویکرد شهر آرام به چه میزان است.

¹ Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy

² Bartlett's Test of Sphericity

³ Multi Collinearity

⁴ Singularity

جدول ۷: مجموع واریانس تبیین شده عوامل مؤثر بر تحقق رویکرد شهر آرام در مهر شهر کرج

Rotation Sums of Squared Loadings			Extraction Sums of Squared Loadings			Initial Eigenvalues			Component
Cumulative%	% of Variance	Total	Cumulative%	% of Variance	Total	Cumulative%	% of Variance	Total	
13.77	13.77	5.11	14.14	14.14	5.65	14.14	14.14	5.65	1
26.71	12.94	4.78	27.45	13.31	5.04	27.45	13.31	5.04	2
39.28	12.57	4.60	39.65	12.20	4.33	39.65	12.20	4.33	3
50.73	11.45	2.39	50.92	11.27	2.29	50.92	11.27	2.29	4
61.01	10.28	1.75	61.03	10.11	1.61	61.03	10.11	1.61	5
						65.25	4.22	0.97	6
						69.28	4.03	0.91	7
						72.95	3.67	0.88	8
						75.99	3.04	0.85	9
						78.76	2.77	0.82	10
						81.36	2.60	0.76	11
						83.87	2.51	0.73	12
						86.28	2.41	0.69	13
						88.39	2.11	0.67	14
						90.26	1.87	0.55	15
						91.90	1.64	0.49	16
						93.07	1.17	0.45	17
						93.88	0.81	0.43	18
						94.66	0.78	0.39	19
						95.32	0.66	0.37	20
						95.85	0.53	0.36	21
						96.33	0.48	0.31	22
						96.78	0.45	0.28	23
						97.20	0.42	0.27	24
						97.59	0.39	0.25	25
						97.96	0.37	0.23	26
						98.29	0.33	0.22	27
						98.61	0.32	0.18	28
						98.90	0.29	0.14	29
						99.16	0.26	0.13	30
						99.40	0.24	0.12	31
						99.58	0.18	0.11	32
						99.71	0.13	0.09	33
						99.82	0.11	0.07	34
						99.92	0.10	0.06	35
						100.00	0.08	0.05	36

منبع (یافته‌های تحقیق)

جدول ۷ در قالب دو بخش ارائه گردیده است که بخش اول مربوط به سهم هر یک از عوامل قبل از اعمال چرخش واریماکس و بخش دوم بعد از چرخش مربوطه و توزیع نهایی امتیاز عوامل بعد از بررسی ارتباط و همبستگی هر شاخص با عامل مربوطه است.

در ارتباط با تعیین نهایی تعداد عوامل تبیین کننده تحقق رویکرد شهر آرام، باید به لحاظ آماری سه شرط رعایت شود؛ شرط اول توجه به این نکته است که مقادیر ویژه^۱ مربوط به تمامی شاخص‌های شهر آرام باید بالاتر از یک باشد. شرط دوم رعایت مقدار واریانس تجمعی است که مجموع واریانس تجمعی عوامل استخراج شده نهایی باید بالاتر از ۶۰ باشد و شرط سوم اینکه واریانس تبیین شده هر عامل به تنهایی باید بالاتر از ۱۰ باشد تا عامل مربوطه به عنوان عامل مؤثر بر تحقق رویکرد شهر آرام شناخته شود. بررسی موضوعات و شروط فوق در جدول ۷ نشان می‌دهد که ۵ عامل نهایی به عنوان عوامل مبین تحقق رویکرد شهر آرام در مهرشهر شناخته شده است. دلیل این موضوع این است که مقادیر ویژه هر یک از عوامل، بالاتر از ۱ بوده و این مقدار در عامل اول ۵,۱۱ و در عامل آخر یا پنجم برابر با ۱,۷۵ بوده است. بررسی شرط دوم نشان می‌دهد که واریانس تجمعی تبیین شده توسط عوامل مربوطه برابر با ۶۱,۰۱ درصد بوده که بیانگر آن است که عوامل مربوطه قویاً به موضوع شهر آرام مربوط است. بررسی شرط سوم نیز نشان می‌دهد که هر عامل به صورت مستقل بیش از ۱۰ درصد واریانس را تبیین می‌نماید تا جایی که مقدار این موضوع در عامل اول ۱۳,۷۷ درصد بوده و نشان می‌دهد که مهم‌ترین عامل مؤثر بر تحقق رویکرد شهر آرام در مهرشهر کرج، در این عامل نهفته است. همچنین این مقدار در عامل دوم ۱۲,۹۴ درصد بوده است. توجه به جدول مربوطه نشان می‌دهد که واریانس تجمعی تبیین شده قبل از چرخش واریامکس و بعد از آن تقریباً ثابت بوده و اختلاف بسیار اندکی برابر با ۰,۰۲ دارد. ولی مقادیر هر یک از عوامل درون آن تغییر یافته است. علت این موضوع آن است که جایگاه برخی از شاخص‌ها در ارتباط با عوامل بعد از چرخش مربوطه تغییر یافته است و در زمره عوامل دیگر در چرخش نهایی قرار گرفته‌اند؛ بنابراین زمانی که چرخش عاملی انجام می‌گیرد، مقادیر واریانس در بین عامل‌های اول و عامل‌های بعدی مجدداً توزیع می‌گردد. به همین دلیل اگرچه کل واریانس تبیین شده توسط عامل‌ها برای ماتریس دوران نیافته و ماتریس دوران یافته ثابت باقی می‌ماند، اما واریانس تبیین شده توسط تک عامل‌ها (یعنی مقادیر خاص)، به دلیل توزیع مجدد واریانس در بین عامل‌ها تغییر می‌یابد. این موضوع از طریق مقایسه مقادیر خاص هر یک از عوامل در ماتریس دوران نیافته با مقادیر خاص هر یک از عوامل در ماتریس دوران یافته مشخص است.

مرحله پنجم، تعیین مقادیر ارتباط شاخص‌ها با عوامل منتخب است. در این مرحله و بعد از تعیین واریانس هر یک از عوامل تبیین کننده تحقق رویکرد شهر آرام، ماتریس عاملی را دوران داده تا هریک از شاخص‌های مربوطه بیش‌ترین ارتباط را با عوامل مربوطه به دست آورند و شرایط را برای شناسایی عوامل مربوطه تسهیل نماید. محصول این مرحله وزنی را برای هر عامل در مقابل شاخص مربوطه ایجاد می‌کند. در محاسبه ماتریس عاملی چرخش یافته، دست یافتن به بهترین ترکیب خطی شاخص‌ها مدنظر است. منظور از بهترین ترکیب خطی، ترکیبی از شاخص‌های اصلی است که بیش‌ترین واریانس را در مجموعه داده‌ها، نسبت به هر نوع ترکیب خطی دیگر، تبیین کند؛ بنابراین اولین عامل، به عنوان بهترین عاملی از همبستگی‌های خطی در بین داده‌ها است. دومین عامل، دومین بهترین ترکیب خطی از شاخص‌هاست که نسبت به عامل اول قرار گیرد، این عامل باید از بخش باقیمانده واریانس یعنی پس از استخراج عامل اول، استنتاج گردد؛ بنابراین عامل دوم، ترکیبی خطی از شاخص‌هاست که در آن اثر اولین عامل حذف گردیده و به تبیین بخش عمده‌ای از باقیمانده واریانس می‌پردازد. به همین ترتیب سایر عوامل نیز استخراج شدند تا اینکه کل واریانس داده‌ها تبیین شد. بدین ترتیب و بر اساس ماتریس عاملی چرخش یافته نهایی بعد از ۶ تکرار دوران واریامکس، ۵ دسته از عوامل نهایی مؤثر بر تحقق رویکرد شهر آرام در مهرشهر کرج به دست آمد. با تکیه بر مقادیر به دست آمده و امتیاز شاخص‌ها، عوامل نهایی منتخب به صورت زیر دسته‌بندی می‌شود (جدول ۸):

عامل اول: این عامل ۱۳,۷۷ درصد از واریانس کل را تبیین می‌کند و بر اساس ماتریس فیلتر شده نهایی با شاخص‌های «زمینه سازی با استفاده از مزیت‌های نسبی اقتصادی به منظور ایجاد رقابت محله‌ای»، «توسعه بازارهای محلی با ارائه محصولات طبیعی»، «ارائه برنامه منظم برای مدیریت بهینه سفرهای درون‌شهری»، «جلب مشارکت مردم در توسعه پایدار محله»، «ایجاد برنامه به منظور ارتقاء و بهبود دسترسی‌ها»، «حمایت از تولیدات محلی در راستای برنامه‌های کارآفرینی»، «ارتقاء عرصه‌های سبز عمومی با رویکرد ایجاد فضاهای فراغت»، «تدوین برنامه برای توسعه فضاهای شهری به منظور تقویت تعاملات اجتماعی شهروندان» و «تدوین برنامه‌های اقتصادی برای ترویج الزامات توسعه شهر آرام» همسته بوده و در ارتباط نزدیک است.

عامل دوم: این عامل ۱۲,۹۴ درصد از واریانس کل را تبیین می‌کند و بر اساس ماتریس فیلتر شده نهایی، با شاخص‌های «برنامه‌ریزی برای ایجاد یک شبکه منسجم پیاده‌راه»، «برنامه‌ریزی و طراحی فضاهای محله یا شهر برای ارتقاء امنیت»، «برنامه-

¹ Eigenvalues

ریزی به منظور برگزاری رویدادهای فرهنگی شهر، «ارتقاء وضعیت شاخص‌های کیفیت هوا»، «ارائه برنامه‌هایی برای بازسازی مراکز و آثار باارزش فرهنگی، تاریخ و میراثی»، «کنترل کیفیت و ترویج خدمات غذاهای محلی در سفره‌خانه‌ها»، «فرهنگ‌سازی برای تحقق جمع‌آوری زباله به صورت تفکیک از مبدأ»، و «ارائه برنامه‌هایی برای کنترل آلودگی‌های ساختمانی، صنعتی، آب و محیط‌زیست» همبسته بوده و در ارتباط نزدیک است.

عامل سوم: این عامل ۱۲٫۵۷ درصد از واریانس کل را تبیین می‌کند و بر اساس ماتریس فیلتر شده نهایی، با شاخص‌های «ارتقاء کیفیت بصری فضاهای شهری در مقیاس محله و بالاتر»، «ایجاد مشوق‌هایی برای توسعه منابع انرژی جایگزین»، «مناسب‌سازی شبکه ارتباطی به منظور دسترسی افراد کم‌توان و معلول به فضاهای عمومی»، «توسعه زیرساخت‌های مبتنی بر اینترنت با رویکرد ایجاد شهر الکترونیک»، «به‌کارگیری راهنمای طراحی در ایجاد بدنه‌های مناسب شهری»، «برنامه آموزشی در مورد محصولات طبیعی»، «استفاده از مصالح ساختمانی سازگار با محیط» و «جلب حمایت مدیریت شهری در معرفی و حمایت از شهر آرام» همبسته بوده و در ارتباط نزدیک است.

عامل چهارم: این عامل ۱۱٫۴۵ درصد از واریانس کل را تبیین می‌کند و بر اساس ماتریس فیلتر شده نهایی، با شاخص‌های «مناسب‌سازی سیما و منظر در مقیاس محله در راستای حفاظت از میراث محیط زیست»، «برنامه‌های برندسازی تولیدات با تأکید بر ویژگی‌های جامعه محلی»، «اعتمادسازی جلب گردشگران»، «پارکینگ کافی و ایمن برای گردشگران»، «آگاهی و اطلاع‌رسانی عمومی در خصوص فهرست خدمات شهر آرام» و «به‌کارگیری لوگوی شهر آرام در اسناد، سربرگ‌ها و تصاویر رسمی شهر» همبسته بوده و در ارتباط نزدیک است.

عامل پنجم: این عامل ۱۰٫۲۸ درصد از واریانس کل را تبیین می‌کند و بر اساس ماتریس فیلتر شده نهایی، با شاخص‌های «برنامه‌های ترویجی در راستای فرهنگ‌سازی در جهت پذیرش گردشگران و افراد غیربومی»، «مراکز دائمی و غیردائمی راهنمای گردشگر در راستای معرفی ظرفیت‌های گردشگری موجود»، «تدوین و به‌کارگیری زبان مشترک بین‌المللی به منظور ارتقاء رفاه گردشگران»، «ایجاد و توسعه بنگاه‌های اقتصادی خصوص و محلی به عنوان راهنمایان و مروّجان شهر آرام» و «تدوین برنامه به منظور اشاعه جنبش شهر آرام» همبسته بوده و در ارتباط نزدیک است.

جدول ۸: بارهای عاملی شاخص‌های مؤثر بر تحقق رویکرد شهر آرام در مهرشهر کرج

ابعاد	کد شاخص‌ها	عوامل				
		عامل ۱	عامل ۲	عامل ۳	عامل ۴	عامل ۵
حفاظت از محیط زیست	1	0.816				
	2		0.811			
	3			0.886		
	4				0.620	
	5					0.679
	6					0.930
مدیریت شهری	7	0.661				
	8		0.912			
	9			0.874		
	10				0.658	
	11					0.866
	12					0.813
کیفیت شهر	13		0.769			
	14			0.857		
	15				0.915	
	16					0.639
	17					0.787

0.775	18	
0.909	19	
	20	0.833
	21	0.880
	22	0.724
0.660	23	
	24	0.755
	25	0.924
0.890	26	
	27	0.867
0.867	28	
0.883	29	
	30	0.850
	31	0.769
0.631	32	
	33	0.843
	34	0.629
	35	0.604
0.698	36	

Extraction Method: Principal Component Analysis.
Rotation Method: Varimax with Kaiser Normalization.
a. Rotation converged in 6 iterations.

نتیجه

آنچه در این مقاله بدان پرداخته شد، شناختی بود از خاستگاه، مفهوم، ویژگی‌ها و شاخص‌های شهر آرام و ارزیابی عوامل مؤثر بر تحقق شهرآرام در مهرشهر کرج. همان‌طور که اشاره شد به لحاظ تاریخچه، جنبش آرام در سال 1986 از ایتالیا آغاز شد و در طول زمان در کشورهای دیگر با مفاهیمی مانند غذای آرام، زندگی آرام، شهر آرام فن و صنعت آرام و غیره شکل گرفت. همچنین جنبش «اسلو فود»، به عنوان یک جنبش برای مقاومت در برابر جهانی‌شدن شهرها و بهبود کیفیت زندگی مطرح شد. این جنبش به هیچ‌وجه مخالف پیشرفت علم و فناوری نیست و هرگز کسی را به کنار گذاشتن مظاهر مدرنیته دعوت نمی‌کند. بلکه خواستار تغییر در نگرش سرعت‌زده و پرشتاب به زندگی است که در آن همه چیز باید به سرعت اتفاق افتد. مفهوم آرام در اینجا به معنی کندی یا سستی نیست؛ بلکه به معنای تأمل، دقت، بازنگری و پرهیز از سطحی‌نگری و شتاب‌زدگی است. در وضعیت امروز بسیاری از کلان‌شهرها که به سرعت رشد کرده و ساکنان آن دچار نوعی از شتاب‌زدگی هستند، در پیش گرفتن اصول شهر آرام با تیکه بر منابع محلی و توسعه اقتصادی در شهرهای کوچک، می‌تواند ضامن آسایش و کیفیت زندگی شهروندان و کیفیت محیط و زیست شهرها باشد. هرچند اهداف جزئی این شهرها با اهداف توسعه پایدار شهری اندکی تفاوت دارد (تمرکز بیشتر شهر پایدار بر محیط‌زیست و آینده؛ و تمرکز شهر آرام بر انسان و اجتماع و زمان حال)، ولی در پیش گرفتن و رعایت اصول و الزامات شهر آرام، در نهایت آن شهر را به سمت توسعه پایدار سوق می‌دهد. شهر آرام در جستجوی رشد و توسعه آرام، تأکید بر شهرسازی انسان‌گرای سازگار با محیط‌زیست، افزایش ضریب پایداری‌های اجتماعی، ارتقاء وضعیت شاخص‌های نشاط و سرزندگی شهری، کاهش سرعت در خیابان‌ها و محلات شهری، پیاده‌مداری و دوچرخه‌سواری به جای گسترش خودروها، توجه به تاریخ محلی، معماری پایدار، اقتصاد آرام و پایدار، شهروندان آرام، مهمان‌نوازی، توسعه شهری اندیشیده شده و تدریجی، ترویج فرهنگ محلی و غذاهای آرام است. بنابراین می‌توان گفت شهر آرام به عنوان رویکردی جدید در مدیریت و برنامه‌ریزی توسعه شهری و به عنوان جایگزینی برای رویکردهای پیشین برنامه‌ریزی شهری است. چرا که شهر آرام بر منابع محلی، اقتصاد خودکفا و نقاط قوت فرهنگی و تاریخی منحصربه‌فرد یک شهر تمرکز دارد. همچنین شهر آرام می‌تواند به عنوان یک استراتژی برای دستیابی متقابل بین اهداف توسعه اقتصادی، زیست‌محیطی و عدالت اجتماعی مطرح شود. در واقع شهر آرام پلتفرم ایدئولوژیک برای یک شهر

متمایز ایجاد می‌کند و اصول مربوط به زندگی و کیفیت زندگی شهری را به کار می‌گیرد؛ بنابراین اصول و الزامات شهر آرام یک مدل مناسب برنامه‌ریزی و توسعه شهری است که به اهداف اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی پاسخ می‌دهد.

با مطالعات صورت گرفته، در این تحقیق به بومی‌سازی شاخص‌های شهر آرام با توجه به محدوده مورد مطالعه و قابلیت سنجش این شاخص‌ها با استفاده از روش دلفی پرداخته شد که در نهایت ۳۶ شاخص در ۶ دسته از ابعاد دسته‌بندی گردید. در ادامه و در نتایج حاصل از بررسی عوامل مؤثر بر تحقق شهر آرام در مهرشهر کرج با استفاده از تحلیل عاملی و بر اساس ماتریس عاملی چرخش یافته نهایی بعد از ۶ تکرار دوران واریماکس، ۵ دسته از عوامل نهایی مؤثر بر تحقق رویکرد شهر آرام در مهرشهر کرج به دست آمد. عامل اول ۱۳،۷۷ درصد از واریانس کل را تبیین می‌کند و مهمترین شاخص‌های مؤثر بر تحقق رویکرد شهر آرام در مهرشهر کرج در این عامل نهفته است. عامل اول دربرگیرنده ۹ شاخص است که به ترتیب اهمیت و درجه اثرگذاری، شامل شاخص‌های «زمینه سازی با استفاده از مزیت‌های نسبی اقتصادی به منظور ایجاد رقابت محله‌ای»، «توسعه بازارهای محلی با ارائه محصولات طبیعی»، «ارائه برنامه منظم برای مدیریت بهینه سفرهای درون‌شهری»، «جلب مشارکت مردم در توسعه پایدار محله»، «ایجاد برنامه به منظور ارتقاء و بهبود دسترسی‌ها»، «حمایت از تولیدات محلی در راستای برنامه‌های کارآفرینی»، «ارتقاء عرصه‌های سبز عمومی با رویکرد ایجاد فضاهای فراغت»، «تدوین برنامه برای توسعه فضاهای شهری به منظور تقویت تعاملات اجتماعی شهروندان» و «تدوین برنامه‌های اقتصادی برای ترویج الزامات توسعه شهر آرام» می‌شود. با در نظر نگرفتن اثرات عامل اول در تحقق رویکرد شهر آرام، عامل دوم مؤثر بر تحقق رویکرد شهر آرام در مهرشهر کرج ۱۲،۹۴ درصد از واریانس کل را تبیین می‌کند و به ترتیب اثرگذاری شامل شاخص‌های «برنامه‌ریزی برای ایجاد یک شبکه منسجم پیاده‌راه»، «برنامه‌ریزی و طراحی فضاهای محله یا شهر برای ارتقاء امنیت»، «برنامه‌ریزی به منظور برگزاری رویدادهای فرهنگی شهر»، «ارتقاء وضعیت شاخص‌های کیفیت هوا»، «ارائه برنامه‌هایی برای بازسازی مراکز و آثار باارزش فرهنگی، تاریخ و میراثی»، «کنترل کیفیت و ترویج خدمات غذاهای محلی در سفره‌خانه‌ها»، «فرهنگ‌سازی برای تحقق جمع‌آوری زباله به صورت تفکیک از مبدأ» و «ارائه برنامه‌هایی برای کنترل آلودگی‌های ساختمانی، صنعتی، آب و محیط‌زیست» می‌شود. عامل سوم ۱۲،۵۷ درصد از واریانس کل را تبیین می‌کند و شاخص‌های «ارتقاء کیفیت بصری فضاهای شهری در مقیاس محله و بالاتر»، «ایجاد مشوق‌هایی برای توسعه منابع انرژی جایگزین»، «مناسب‌سازی شبکه ارتباطی به منظور دسترسی افراد کم‌توان و معلول به فضاهای عمومی»، «توسعه زیرساخت‌های مبتنی بر اینترنت با رویکرد ایجاد شهر الکترونیک»، «به‌کارگیری راهنمای طراحی در ایجاد بدنه‌های مناسب شهری»، «برنامه آموزشی در مورد محصولات طبیعی»، «استفاده از مصالح ساختمانی سازگار با محیط» و «جلب حمایت مدیریت شهری در معرفی و حمایت از شهر آرام» را در خود جای داده است. عامل چهارم ۱۱،۴۵ درصد از واریانس کل را تبیین می‌کند و با شاخص‌های «مناسب‌سازی سیما و منظر در مقیاس محله در راستای حفاظت از میراث محیط زیست»، «برنامه‌های برندسازی تولیدات با تأکید بر ویژگی‌های جامعه محلی»، «اعتمادسازی جلب گردشگران»، «پارکینگ کافی و ایمن برای گردشگران»، «آگاهی و اطلاع‌رسانی عمومی در خصوص فهرست خدمات شهر آرام» و «به‌کارگیری لوگوی شهر آرام در اسناد، سربرگ‌ها و تصاویر رسمی شهر» همبسته بوده و در ارتباط نزدیک است. و در نهایت نیز عامل پنجم مؤثر بر تحقق رویکرد شهر آرام در مهرشهر کرج ۱۰،۲۸ درصد از واریانس کل را تبیین می‌کند دربرگیرنده شاخص‌های «برنامه‌های ترویجی در راستای فرهنگ‌سازی در جهت پذیرش گردشگران و افراد غیربومی»، «مراکز دائمی و غیردائمی راهنمای گردشگر در راستای معرفی ظرفیت‌های گردشگری موجود»، «تدوین و به‌کارگیری زبان مشترک بین‌المللی به منظور ارتقاء رفاه گردشگران»، «ایجاد و توسعه بنگاه‌های اقتصادی خصوص و محلی به عنوان راهنمایان و مروّجان شهر آرام» و «تدوین برنامه به منظور اشاعه جنبش شهر آرام» است.

منابع

- خلیلی، احمد. (۱۳۹۰). *درس‌نامه روش‌های کمی برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای*، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه هنر تهران، ایران. زبردست، اسفندیار. (۱۳۸۶). *درس‌نامه روش‌های برنامه‌ریزی شهری*، دانشکده شهرسازی، پردیس هنرهای زیبا، دانشگاه تهران.
- شورت، جان رنی. (۱۹۸۷). *مقدمه‌ای بر جغرافیای شهری*. ترجمه محمد سلیمانی، احمد زنگانه و حمیدرضا تلخایی (۱۳۹۶)، تهران: انتشارات جهاد دانشگاهی واحد خوارزمی، چاپ اول.
- شورچه، محمود. (۱۳۹۵). *جغرافیای شهری معاصر*. تهران: پرهان نقش، چاپ اول.
- صفایی مقدم، مسعود. (۱۳۸۸). *بررسی و تحلیل نهضت آهستگی و آنچه برای نهضت فلسفه برای کودکان در اختیار دارد*. فصلنامه فرهنگ، شماره ۶۹ صص ۸۲-۵۹.
- ضیاء، میلاد. (۱۳۹۴). *ارتقاء توریسم آرام در جامعه محلی کندوان با رویکرد رام شهر*. پایان نامه کارشناسی ارشد به راهنمایی دکتر محمود قلعه‌نوعی، رشته طراحی شهری، دانشگاه هنر اصفهان.
- علی‌نژاد، سحر. (۱۳۹۵). *طراحی فضاهای شهری مادی‌های اصفهان با رویکرد شهر آرام: مورد مطالعه: فضای سبز خطی مادی فرشادی اصفهان (حد فاصل خیابان استانداری و خیابان نشاط)*. پایان نامه کارشناسی ارشد به راهنمایی دکتر محمود قلعه‌نوعی و دکتر سیروس شفق، رشته شهرسازی، دانشگاه هنر اصفهان.
- منصوریان، یزدان. (۱۳۹۲). *نهضت آهستگی: بازگشتی به سنت‌های کهن*. سخن، شماره ۱۲۳.

References

- Beatley, T. (2004). *Native to nowhere: Sustaining home and community in a global age*. Washington, DC: Island Press.
- Cittaslow. (2015). *Cittaslow*. Retrieved December 15, 2015, from <http://www.cittaslow.stratos.it/>.
- Heike Mayer; Paul L. Knox. (2006). SLOW CITIES: SUSTAINABLE PLACES IN A FAST WORLD, *Urban Affairs and Planning Program*, Virginia Tech, Alexandria, VA 22314. JOURNAL OF URBAN AFFAIRS, Volume 28, Number 4, pages 321-334.
- <http://cittaslowpolska.com/international-network-of-cittaslow-cities>.
- <http://www.cittaslow.org.uk>
- Imbroscio, D. (2003). Overcoming the neglect of economics in urban regime theory. *Journal of Urban Affairs*, 25(3), 271-284.
- Keskin, E. B. (2010). *Sustainable urban concept in concept in a different perspective slow cities (Cittaslow): Seferihisar Case*, M.A. Thesis, Dumlupınar University.
- Linda L. Lowry, Misoon Lee. (2011). *CittaSlow, Slow Cities, Slow Food: Searching for a Model for the Development of Slow Tourism*, Travel & Tourism Research Association, 42nd Annual Conference Proceedings: Seeing the Forest and the Trees – Big Picture Research in a Detail- Driven World, June 19-21, 2011.
- Mayer, H. and Knox, L. P. (2009). *Pace of Life and Quality of Life: The Slow City Charter*, M.J. Sirgy at al. (eds.), *Community Quality of Life Indicators: Best Cases III*, Springer Science Business Media, B.V.
- Mayer, Heike And. Knox, Paul L. (2006). Slow Cities: Sustainable Places in a Fast World, *Journal of Urban Affairs*, Volume 28, Number 4, pages 321-334.
- Miele, M. (2008). Cittaslow: Producing Slowness Against the Fast Life, *Space and Polity*, Vol.12, No.1
- Parkins W., Craig G. (2006). *Slow living*. Berg. Oxford, New York.
- Petrini, C. (2001). *Slow food: The case for taste*. New York: Columbia University Press.
- Rysz K. (2013). *Spatial planning in Ruda Śląska*. Master thesis, Univ. Econ. in Katowice, Katowice: 44-54.
- Rysz, Kamil., Mazurek, Kinga. (2015). Contemporary foundations of the theory of urban development – case study smart, slow and compact city theory, *Environmental & Socio-economic Studies*, 3, 4: 39-46.
- Salami, Roozbeh. (2015). *The Slow City Movement as an Alternative Approach to Sustainable Development: Assessments in Seferihisar*, Turkey, Master of Science in Urban Design, Eastern Mediterranean University.
- Sirgy, Joseph., Phillips, Rhonda., Rahtz, Don. (2009). *Community Quality-of-Life Indicators: Best Cases III*, Springer Science Business Media, B.V.